

перестрибнеш через цей потік; Б'юся об заклад, що цих творів німецькою мовою ви не читали; Я б'юся об заклад, що найцінніші картини ви оціните як найгірші (Р. Іваничук, «Манускрипт з вулиці Руської»); *Б'юся об заклад, що переважить та чаша терезів, на яку пан Кафаріелло покладе свою шпагу* (Жорж Санд, «Консуело»).

Отже, мовленнєвий акт закладу реалізується в різноманітних ситуаціях як інституалізованого характеру, де передбачено умову закладу, так і звичайних, що не мають на меті виграшу. Заклад за певних контекстуальних обставин набуває іншої семантики, також наявний емоційний складник у цих мовленнєвих актах, використовуються поширювачі і повтори. На майбутнє буде цікавим дослідити функціонування різних моделей акту закладу в англійській та німецькій мовах.

Джерела та література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Словник фразеологізмів української мови / укладачі В. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 787 с.
3. Wierzbicka A. Two Russian Speech Act Verb. Lexicography as a key to Conceptual and Cultural Analysis. *Folia Slavica*. Columbus, Ohio. 1986. Vol. 8. № 1. P. 205.

Людмила Дейна,
кандидат філологічних наук,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

«Я-ОБРАЗ» ЯК УОСОБЛЕННЯ ЦІННІСНОГО ВИМІРУ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЩОДЕННИКАРЯ

Домінування людиноцентричного підходу в парадигмі сучасних філологічних студій зумовлює потребу комплексного аналізу мовної особистості комуніканта в будь-якому дискурсивному просторі. На особливу увагу науковців

заслуговує, безперечно, аксіологічна площина мовної картини світу, позаяк саме вона акумулює комплекс ціннісних орієнтирів мовця, вербалізованих в усних чи письмових висловленнях.

Щоденниковий дискурс є тим унікальним середовищем, у якому автор, залишаючись наодинці, постає максимально відвертим, щирим, відкритим. Саме через цю екстралінгвальну особливість діаріушів до них прикута наша дослідницька увага. Сформульовані нижче узагальнення здійснено, зокрема, на підставі обстеження таких письменницьких щоденників другої половини ХХ століття: «Щоденник» Олександра Довженка, «Думи мої, думи мої...» Остапа Вишні, «Синя книга» Володимира Малика, «Окрайці думок» Василя Симоненка, «Із таборового зошита» Василя Стуса, «Келія Чайної Троянди» Костянтина Москальця.

Точкою відліку в інтерпретації суб'єктивних й об'єктивних оцінних висловлень у щоденниковому дискурсі є особистість автора, його ціннісна картина світу, його «Я-образ», або Ego. Під час вербалізованого в діаріуші внутрішнього мовлення, діалогу між Ego й Alter Ego («другим (іншим) Я») оприявнюється специфічна концептосфера письменника – система понять про сукупність реалій довкілля, система значень, утілена в ці реалії завдяки словам-концептам. Висловлюючи своє ставлення до повідомлюваного, розмірковуючи щодо конкретного факту / явища / особи тощо, діарист імпліцитно або експліцитно декларує значущість цього об'єкта для себе. З іншого боку, у кожній оцінці знаходить мовне втілення ментальний образ автора щоденникового дискурсу, «риси історичної самосвідомості особистості» [1, с. 136]. Протягом життя майстер слова, як і будь-хто інший, синхронно виконує чимало соціально-психологічних «ролей». Так само й у власних щоденникових записах він постає в кількох іпостасях: як митець, як громадянин своєї країни, як член суспільства або групи людей, як суб'єкт довкілля, а також як чоловік, син / брат / онук, друг / товариш, учасник політичного процесу тощо.

Крізь аксіологічний зміст висловлень письменника щодо цінності того або того об'єкта можна «прочитати» його індивідуальність, уявити як людину, що

перебуває поруч, а також відшукати ключ до інтерпретації постаті митця – учасника літературно-історичного процесу. Про це переконливо говорить І. О. Дуднік, аналізуючи «Окрайці думок» В. Симоненка: «Щоденникові записи дали великий інтелектуальний простір для саморозкриття автора, для вираження його ставлення до подій, до оточення і, більше того, допомогли систематизувати його погляди на літературу, історію та соціальні процеси тощо» [1, с. 138]. Суголосний висновок знаходимо в П. І. Сороки, який досліджує «Синю книгу» Володимира Малика: «І все ж цей щоденник має неперебутню цінність. І тому, що він належить успішному і талановитому письменнику, і тому, що дозволяє зазирнути в його творчу лабораторію, і тому, що відбиває складну і суперечливу епоху так, як вона переломилася через болюче серце справді непересічної людини» [2, с. 19].

Усі актуалізовані в щоденниковому дискурсі концепти, що виявилися значущими для автора, доцільно об'єднати у специфічні семантичні вузли, або аксіологічні кола, у кожному з яких віддзеркалюється певний «Я-образ», або Его щоденникаря. У досліджуваних діаріушах на основі парадигми «Я-образів» діариста вичленувано такі аксіологічні кола: «Я-митець», «Я-громадянин», «Я-особистість», «Я з-поміж людей», «Я-довкілля». Нашаровуючись одне на одне, вони утворюють єдиний цілісний «Я-образ», або Его митця.

«Я-образ» і мовна особистість діариста маніфестують унікальний психолінгвістичний автопортрет письменника, параметри його ідіостилю та психотипу. Як компонент когнітивного рівня щоденникового дискурсу «Я-образ» інтегрує всі оцінні уявлення майстра слова про самого себе, власні соціальні ролі, зовнішні ознаки та особливості внутрішнього стану.

Аксіологічне коло «Я-митець» інтегрує оцінні висловлення автора про мистецтво, літературу, чужі та власні твори, що системно відображають вирізнені в ньому сектори «Я-процес», «Я-колега» і «Я-персона».

Громадянську позицію щоденникаря, його політичні переконання, погляди на питання історії й культури репрезентує аксіологічне коло «Я-громадянин», диференційоване на сектори «Я-Україна», «Я-політика» і «Я-суспільство»,

неоднорідного оцінювання в яких зазнають об'єкти-концепти *політика, ідеологія, влада, народ, Україна, війна*.

Аксіологічне коло «Я-особистість» структурують контексти, у яких ідеться про фізичний і морально-психологічний стан діариста, його життєві принципи й переконання. У цьому колі вирізнено сектори «Я-настрій», «Я-мораль», «Я-здоров'я», у яких послідовно експліковано оцінні параметри концептів *настрій, мораль, здоров'я*.

Ціннісну домінанту аксіологічного кола «Я з-поміж людей» і його секторів «Я-член родини», «Я-друг», «Я-знайомий», «Я-перехожий» формують оцінно марковані висловлення, які стосуються членів родини, знайомих, випадкових перехожих або супутників, друзів. Увага щоденників зосереджена на їхніх рисах характеру, зовнішності, поведінці, чеснотах, вадах, здібностях тощо. Найвиразніше в колі «Я з-поміж людей» репрезентований позитивно оцінений концепт *сім'я*.

Аксіологічне коло «Я-довкілля» найопосередкованіше пов'язане з розглядуваними дискурсами, його формують об'єкти-концепти *побут* (сектор «Я-інтер'єр») і *природа* (сектор «Я-пейзаж»).

Отже, удокладнене кваліфікування аксіосфери письменника, вможливило витлумачення кола його цінностей, об'єднаних і вмотивованих його «Я-образом». Когнітивна типологізація дібраного фактичного матеріалу системно відображена в п'яти аксіологічних колах, диференційованих на аксіологічні сектори.

Джерела та література

1. Дуднік І. О. Роль щоденникових записів В. Симоненка у формуванні уявлень про образ митця у контексті епохи. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2011. Вип. 2 (2). С. 135–139.
2. Сорока П. І. Голос із затіння. Літературні денники. *Українська літературна газета*. 2012. № 2 (60). С. 19.